

## **Тема 1. ГРОМАДСЬКА УЧАСТЬ : ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ**

1. Громадська участь: визначення поняття.
2. Принципи громадської участі.
3. Умови громадської участі.
4. Рівні громадської участі.
5. Функції громадської участі.
6. Форми громадської участі.
7. Громадська участь у місцевому управлінні.

### **1. Громадська участь: визначення поняття.**

Сьогодні поява нових потреб та інтересів, що артикуються громадянами України, та прагнення останніх впливати на процес прийняття рішень на державному та місцевому рівнях, зумовили и виникнення нових форм діяльності та участі нових колективних акторів, а також нових сфер для реалізації громадянських ініціатив.

Окремі дослідники в цьому контексті зазначають про зміну моделей представництва і участі або, за Карлом Манхеймом, про «фундаментальну демократизацію суспільства», коли все більше активізуються ті верстви та групи, які до цього часу відігравали в політичному житті лише пасивну роль. Такого залучення має до свідомої кваліфікованої участі у справах держави й суспільства вимагає сама логіка розвитку всесвітньо-історичного процесу, потреби індустріального, а потім і постіндустріального суспільства.

У процесі демократичного розвитку нашої країни зростає необхідність удосконалення механізмів прийняття органами державної влади та місцевого самоврядування суспільно важливих рішень, забезпечення їхньої прозорості та публічності. Урядові рішення мають бути ефективними, оптимальними, відповідати національним інтересам, їх має підтримувати громадськість.

У контексті управлінської діяльності громадська участь дає змогу враховувати соціальні чинники в процесі планування, мінімізувати соціальні та політичні ризики внаслідок ухвалення та реалізації управлінських рішень, корегувати плани та поведінку влади відповідно до інтересів тих чи інших суспільних груп, а також залучати їх до процесу ухвалення управлінських рішень.

В українських наукових дослідженнях використовуються два поняття “громадянська участь” та “громадська участь”. Поняття “громадська участь” використовується рідше, як правило в контексті діяльності недержавних, некомерційних громадських організацій. Такий самий підхід застосовується і в зарубіжних виданнях. Зокрема, поняття “громадська участь” набуло поширення у виданнях, присвячених екологічним проблемам та участі в їхньому вирішенні громадськості.

*Громадська участь* – це участь людей, які не наділені владними повноваженнями щодо підготовки й прийняття рішень органами державної влади, місцевого самоврядування та компаніями, з тих питань, які безпосередньо стосуються інтересів цих людей.

*Громадська участь* – це участь громадян в обговоренні та розробці політичних, соціально-економічних, культурних програм і проектів, вплив на прийняття рішень та контроль за їх виконанням.

*Громадська участь* – це активність громадян та їх об’єднань, спрямована на вплив на процеси прийняття рішень органами публічної влади, з метою реалізації прав та інтересів громадян або загальної зміни соціальної реальності. Інтегруючи різні підходи та трактування поняття «громадська участь» можна визначити як *систему дій, методів, інструментів та механізмів участі громадян у визначенні та розв’язанні їхніх проблем.*

Особа, якій делеговані владні повноваження, не зацікавлена в їх ефективному використанні більше, ніж пересічний громадянин. Розвиток демократії та зростання якості рішень, що приймаються представниками публічної влади – це продукт участі у політичному процесі самих громадян.

Ефективність вирішення суспільних проблем значно підвищується, якщо в цьому процесі беруть активну свідому участь громадяни.

Зарубіжний і вітчизняний досвід свідчить про те, що без участі громадян політика перетворюється в байдуже «управління масами». Для забезпечення реалізації демократичних стандартів громадської участі, держава має створити умови для реальної участі громадськості у розробленні публічної політики. Відповідно необхідно виробити ефективні механізми інформування громадськості про діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування, таким чином сприяючи її участі у розробленні, обговоренні та прийнятті як загальнодержавних рішень, так і рішень на рівні територіальних громад, а також у здійсненні контролю за їх реалізацією.

*Громадська участь* – це реальна можливість громадян публічно висловлювати свою позицію, відстоювати її, консолідуючись з однодумцями з метою обміну думками, поширення своїх поглядів та ефективного здійснення організаційного впливу на органи публічної влади (органи державної влади і органи місцевого самоврядування).

Принцип громадської участі полягає в тому, що інтереси всіх груп суспільства через участь громадськості повинні бути представлені в політичному процесі та враховуватися при підготовці, прийнятті та реалізації владних рішень. Принцип громадської участі забезпечується реалізацією принципів децентралізації та розподілу політичної влади, тому ці принципи об'єктивно зустрічають опір з боку самої влади[1].

Заважає реалізації принципу громадської участі і те, що самі громадяни та їх асоціації не завжди здатні до дієвої громадської участі. Громадська участь особливо важлива при вирішенні локальних проблем, що стосуються, наприклад, охорони здоров'я, стану навколишнього середовища, шкільної та дошкільної освіти, рівня зайнятості тощо, до розгляду яких політики та державні чиновники в своїй більшості підходять, не маючи детальної інформації.

Громадська участь реалізовується, якщо громадяни беруть на себе відповідальність, а не через те, що можновладці вирішили поділитися владою. Участь громадян в управлінні публічними справами в демократичних державах не може обмежуватися їх участю у виборах до органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Голосування на виборах зазвичай розглядається як центральний, основний спосіб політичної участі, але вважається «однією з найменш дієвих форм участі».

Важливо, щоб активність громадян не трактувалася лише як електоральна (виборча) участь, що обмежується голосуванням на виборах. Електоральна участь, особливо в умовах поляризованого суспільства не може виступати єдиним джерелом демократичної влади.

Громадська участь передбачає розвиток саме міжвиборчих інституційних форм включення громадян у процес прийняття широкого спектру державно-управлінських рішень, які стосуються соціальних, економічних та культурних проблем. Відсутність громадської участі сприяє відчуженню людей від політики, зводить усі демократичні надбання до можливості обирати до органів влади представників певної політичної сили, при цьому унеможливаючи здійснення впливу на подальші дії обранців, громадське «редагування» їхньої поведінки та політичних рішень.

За відсутності громадської участі зростає суспільне незадоволення, ймовірність протистоянь та конфліктів. Більшість дослідників погоджуються, що різноманітні прояви протестної та неконвенційної поведінки громадян, що часом не є контрольованими ані з боку влади, ані з боку самих учасників цих заходів, спричинені відсутністю можливостей інституційного прояву незадоволення та реалізації своїх інтересів, демонстрації своїх позицій [2].

## **2. Умови громадської участі.**

Важливим для розуміння поняття громадської участі є визначення суспільно-політичних умов, що сприяють громадській участі. Для участі потрібно, щоб усі залучені чесно та щиро обмінювалися своїми поглядами,

зادля гарантії того, що органи публічної влади з повноваженнями приймати рішення ефективно враховують потреби різних суспільних груп.

Умови для ефективної громадської участі передбачають [3]:

- повагу до прав людини та основоположних свобод, верховенства права, дотримання фундаментальних демократичних принципів, політичних зобов'язань, чітких процедур, сталого громадянського суспільства;

- створення та підтримку державою сприятливого середовища, створення політичної структури, нормативної бази, що гарантує окремим особам та громадянському суспільству в цілому права на свободу об'єднань, свободу зібрань, свободу висловлювання та свободу доступу до інформації;

- визнання, захист і підтримку ролі громадянського суспільства в плюралістській демократії, його функцій з погляду захисту та моніторингу громадських справ.

Органи державної влади мають гарантувати, що неурядові організації та окремі громадяни можуть впливати на процес прийняття рішень без будь-якої дискримінації. Вони визнають Європейську конвенцію прав людини й основних свобод і, зокрема, свободу слова (стаття 10) та свободу зібрань та об'єднань (стаття 11).

Органи державної влади також повинні підтримувати створення сприятливих умов для функціонування неурядових організацій і ширшого залучення громадян. Це включає в себе:

- визнання верховенства права;
- дотримання основних демократичних процедур;
- політичну волю для забезпечення ефективної участі громадян;
- виконання законодавства;
- чіткі процедури участі;
- довготривалу підтримку сталого громадянського суспільства;
- створення умов для діалогу та співпраці, що передбачає доступ до ресурсів (фінансових, людських та матеріальних) з метою поширення діалогу та участі громадян.

Неурядові організації повинні забезпечити:

1. Прозорість та підзвітність своїх дій, надаючи інформацію про свою діяльність як органам влади, так і громадянам.
2. Бажання вдосконалювати методи своєї роботи, що включає в себе прозорість та підзвітність, фінансові процедури та етичні норми.
3. В тих випадках, коли неурядові організації представляють інтереси груп громадян, вони повинні консультиватися з громадянами з питань, які вони пропонують, а також гарантувати правильне розуміння та репрезентативність їх поглядів.
4. При наданні доказів чи прикладів прийняття якогось рішення, неурядові організації повинні гарантувати, що ці докази підтверджені фактами, а інформація жодним чином не сфальсифікована і не перекручена.
5. Неурядові організації мають використовувати всі можливості для ефективної участі, з повагою ставлячись до механізмів, які вже були розроблені. Зберігаючи право на незгоду, лобіювання та захист інтересів, неурядові організації повинні поважати законність демократичних підзвітних інституцій, які мають законне право приймати рішення.

### **3. Принципи громадської участі.**

Громадська участь має пропагуватися та заохочуватися принципами, наведеними нижче, які застосовуються до всіх суб'єктів, які беруть громадську участь у прийнятті управлінських рішень:

- взаємоповага між усіма суб'єктами як основа для чесної взаємодії та взаємної довіри;
- повага до незалежності неурядових організацій, незалежно від того, чи їх погляди відповідають поглядам органів публічної влади;
- повага до позиції органів публічної влади, на яких лежить відповідальність і підзвітність за прийняття рішень;
- відкритість, прозорість і підзвітність;
- оперативність, де всі суб'єкти пропонують відповідний зворотний зв'язок;

- недискримінація та інклюзивність, щоб усі менш привілейовані та найбільш уразливі особи та групи могли бути почутими, а їхня думка врахована;

- гендерна рівність і рівноправна участь усіх груп, зокрема тих, що мають особливі інтереси та потреби (молодь, люди похилого віку, неповносправні особи і меншини);

- доступність завдяки використанню чіткої лексики та відповідних засобів участі, офлайн або онлайн [4].

#### 4. Рівні громадської участі.

Процес громадської участі можна класифікувати залежно від рівня впливу суспільства на ухвалення рішень. Наприклад, відповідно до класифікації Sherry Arnstein, наведеної на Малюнку 1, є вісім рівнів громадської участі.



**Малюнок 1**

Перші два рівні характеризуються підміною реальної громадської участі, її імітацією владою (підміною мети, відсутністю альтернативних варіантів рішень, відсутністю зворотного зв'язку,

маніпуляційними підходами тощо).

Імітація взаємодії з громадськістю на рівні «маніпуляції» і «терапії» часто породжує конфлікти і не задовольняє потреби суспільства. Зрозуміло, що рівень впливовості громадськості в цьому випадку є практично нульовим.

Третій і четвертий рівні – рівні обмеженої участі громадськості, які характеризуються можливістю громадян отримувати інформацію та висловлювати свої думки без гарантії, що ці думки вплинуть на суб'єкта ухвалення управлінських рішень. Рівень впливовості громадськості в цьому випадку є обмеженим.

Деяке (обмежене, часткове) врахування думки громадськості передбачає п'ятий рівень.

Шостий, сьомий і восьмий рівні характеризують реальну участь громадян у процесі планування й ухвалення рішень. Тут може бути громадська участь в широкому діапазоні взаємодії: від партнерської участі в переговорному процесі з метою досягнення компромісу з владою – до ухвалення важливих управлінських рішень через референдум. Це вже найвищий рівень впливовості громадськості, рівень суттєвого впливу на прийняття управлінських рішень з тієї чи іншої проблеми.

Є більш проста схема класифікації процесу громадської участі в залежності від рівня впливу суспільства на ухвалення рішень:

- *делегування* – влада, не аналізуючи суспільні потреби, не визначаючи способи вирішення існуючих проблем, виконує завдання громадськості та підтримує незалежні громадські ініціативи, діяльність організацій громадянського суспільства;

- *спільна реалізація* – спільна (влади та громадськості) ідентифікація потреб громади, їх спільна реалізація через узгоджені партнерські програми;

- *спільне ухвалення рішень* – влада у співпраці з громадськістю та організаціями ідентифікує її потреби, а також на партнерській основі приймає остаточне рішення щодо вирішення відповідних проблем;

- *консультації* – надання представникам громадянського суспільства одного чи кількох варіантів вирішення проблеми з метою вивчення їхньої думки та врахування її в процесі прийняття остаточного рішення;

- *інформування громадян про плани органів публічної влади* – односторонній потік інформації (за певних умов може бути трансформованим у



двосторонній потік інформації для налагодження зворотного зв'язку з метою дослідження суспільної думки).

Зазначені рівні впливовості не є альтернативними: кожний вищий рівень впливовості, зрозуміло, поглинає нижчі рівні. Рівень впливовості громадської участі має бути адекватним рівню соціальної вагомості того чи іншого проекту, який планує реалізувати влада.

Проте нерідко активність громадськості є низькою або дуже низькою. До визначальних чинників такого стану громадянського суспільства слід віднести, насамперед, його ресурсний потенціал (інтелектуально-кадровий ресурс; матеріально-технічний ресурс; інфраструктурний ресурс тощо).

Окрім того, активність громадськості залежить від етнічних, релігійних, культурних та інших характеристик суспільства або конкретних соціальних груп [5].

За рівнем активності участі громадян у громадських справах можна виділити наступні типи особистості:

- *абсентеїст* – зосереджений виключно на власних проблемах, громадським життям та проблемами громади та суспільства в цілому не цікавиться, негативно ставиться до будь-яких форм громадської активності, не усвідомлює своїх громадянських прав та обов'язків;

- *спостерігач* – частково цікавиться громадськими справами, зосереджений переважно на власних справах, проблемами довкілля, громади та суспільства цікавиться фрагментарно;

- *споживач* – охоче використовує різні організовані форми спільної участі у громадському житті, долучається до суспільної діяльності тоді, коли це відповідає його особистим потребам чи інтересам;

- *лобіст* – досконало ініціює і втілює вигідні для нього проекти або свідомо провалює проекти, зацікавленість в реалізації яких відсутня;

- *громадський діяч* – ставить суспільні інтереси вище індивідуальних або групових, на справи місцевої громади дивиться через призму суспільних

інтересів, керується інтересами суспільства, добре знає місцеві та загальнодержавні проблеми та розуміє шляхи їх вирішення;

- *функціонер* – дотримується чітко окреслених правових рамок процедур та алгоритмів діяльності, виконує норми та регламенти відповідних інституцій.

На рівень активності членів суспільства на місцевому рівні впливають наступні чинники:

- історичне минуле громади (стабільна, осіла на даній території громада, сукупність різних квазіінтегрованих суспільних груп в штучно створених населених пунктах з переселенців);

- характер суспільних зв'язків (тип, якість і міцність зв'язків між членами громади, які суттєво визначають зацікавленість і інтенсивність участі мешканців у вирішенні місцевих і загальнодержавних проблем);

- спрямованість на усталені традиції;

- конфліктність середовища;

- управлінська здатність влади; лідерські якості, бачення стратегії розвитку.

Досвід розвинутих демократій доводить, що *громадська участь* – це необхідний, корисний та вкрай важливий механізм впливу громадськості на діяльність влади в інтересах громадян. З іншого боку, громадська участь є джерелом додаткового інтелектуального ресурсу для публічної влади [6].

Громадська участь забезпечується не лише індивідуальною участю громадян, а й діяльністю організацій громадянського суспільства. Організації громадянського суспільства – це добровільні громадські формування, створені на основі єдності інтересів для спільної реалізації громадянами своїх прав і свобод; метою їх створення не може бути отримання прибутку. Об'єднання громадян є незалежними від державної влади та можуть функціонувати у формі політичної партії або громадської організації. Основною метою діяльності *політичних партій* є участь у формуванні органів влади та виробленні політики.

*Громадські організації* створюються задля задоволення та захисту законних соціальних, економічних, творчих, вікових, національно-культурних, спортивних та інших спільних інтересів; громадські організації можуть мати всеукраїнський, місцевий або міжнародний статус. Тому в контексті ефективного залучення громадян у процес вироблення політики саме діяльність громадських організацій має ключове значення.

## **5. Функції громадської участі.**

Громадська участь порушує актуальні для суспільства питання, а також актуалізують проблеми та потреби конкретної групи чи громади. Зазвичай, ці питання та проблеми не регулюються на рівні законодавства або не вирішуються на політичному рівні. Громадяни через різні інструменти участі діляться своїми оцінками та позиціями з державними та місцевими органами влади, а самі інструменти виступають у ролі каналів поширення інформації серед громадян [4].

Громадська участь через експертний аналіз і дослідження сприяють актуалізації певних питань для влади та суспільства, а також виробленню основних підходів до вирішення наявних проблем. Громадська участь забезпечує розробку нових рішень і підходів, а також реальні приклади того, як вони можуть бути включені до порядку денного органів публічної влади.

Можна зробити висновок, що основні функції громадської участі полягають у наступному:

- захист прав/інтересів осіб, соціальних груп, територіальних громад, суспільства у цілому;
- інформування та привернення уваги органів публічної влади до актуальних питань;
- експертна оцінка та проведення консультацій;
- розробка інновацій;
- моніторинг стану суспільно важливих проблем.

Таким чином, громадська участь дозволяє, з одного боку, мінімізувати соціальні та політичні ризики, а з іншого – визначати, формулювати та відстоювати інтереси громади.

## **6. Форми громадської участі.**

Залучення громадян здійснюється у формах, визначених законодавством, нормативно-правовими актами місцевої влади, а також відповідно до складеної практики. Під формами залучення громадян розуміють основні, конкретні, здійснювані в межах певних правових, організаційно-правових та організаційних рамок дії громадян, які реалізують компетенцію членів територіальної громади.

В демократичних країнах існують різні форми залучення громадян до процесу створення рішень на місцевому рівні: громадські журі, громадські консультативно-дорадчі комітети, громадські слухання, законодавчі ініціативи, місцеві референдуми, соціальний моніторинг та експертизи, бюджет участі та локальні ініціативи тощо [7, с. 21].

Канадські дослідники Т. Беклей, Дж. Паркінс та Ш. Шепард запропонували таку класифікацію форм громадської участі:

- непряма участь (процес, який не передбачає персональну комунікацію, не “обличчям до обличчя”);
- пряма участь (процес безпосередньо прямої персональної комунікації учасників, “обличчям до обличчя”);
- новітні форми участі (електронні та інтернетні дистанційні форми участі).

Непрямі форми участі – це, наприклад, звернення до представників влади (листи, запити), збирання підписів, референдуми, голосування тощо.

Прямі форми участі поділяються на такі, які можуть бути корисними для малих груп, і такі, які призначаються для груп з великою кількістю учасників. До прямих форм участі для малих груп можна віднести громадські консультативні комітети, фокус-групи, семінари, круглі столи. Прикладами

форм участі для великих груп є дні відкритих дверей, зустрічі в муніципалітеті, громадські слухання тощо.

Новітні форми участі, що найчастіше застосовуються в інтернет-просторі, звичайно призначені для масового та швидкого поширення інформації або візуальної презентації та комп'ютеризації інших форм участі. До новітніх відносять: форми електронної участі громадян (електронні геоінформаційні технології об'єднання громадян у спільноти, програмні продукти 3-D візуалізації і т. ін.), інтернетні форми громадської участі (в тому числі участь у соціальних інтернет-мережах), соціальні медіа, телевізійні інструменти участі тощо[8, с. 143].

Всі прямі вище перераховані форми існують в Україні, їхня ефективність з розвитком інформаційних та комп'ютерних технологій поступово знижується. І вже такі форми як громадські консультативно-дорадчі комітети, громадські слухання, громадські ради та інші відходять в минуле, а на зміну їм приходять нові, сучасні, технологічні та більш дієві.

Найактуальнішою та найболючішою темою для українських громадян завжди була і залишається проблема розподілу бюджетних коштів. Прості жителі не могли брати участь в зазначеному процесі, який часто супроводжувався прихованими інтересами причасних до розподілу бюджету осіб, тобто депутатів. Також через відсутність розуміння у простих громадян складного бюджетного процесу створюється прірва недовіри до влади та осіб, які беруть участь в цьому процесі. Тобто, жителі не розуміють звідки беруться гроші і яким чином вони можуть бути витрачені.

Перші спроби виправлення зазначеної проблеми виникли у Бразильському місті Порто-Алегро у 1980-х. Ідея, коли самі мешканці пропонують і затверджують проекти міського розвитку отримала свою назву партиципаторний бюджет(бюджет участі).

Партиципаторне бюджетування, як інструмент безпосередньої демократії у бюджетуванні пропонує громадянам можливість ознайомлення з урядовими операціями та можливості для консультацій, обговорення та впливу на розподіл

суспільних ресурсів. Воно сприяє підвищенню прозорості та рівня фінансової відповідальності, призводячи, таким чином, до скорочення урядової неефективності та корупції.

Інноваційною формою участі громадян визначають інтернет участь. Під громадською інтернет-участю розуміють усі дії, які здійснюють громадяни з використанням інформаційних інтернеттехнологій для впливу на вирішення суспільних проблем окремих індивідів і груп, прийняття та ухвалення рішень або прямої участі в цих процесах.

У широкому сенсі громадська інтернет-участь передбачає ту чи ту форму участі індивідів у громадсько-політичних процесах суспільства за допомогою всіх наявних засобів інтернет-діяльності, “інтернеткомунікації, самовираження, таких як: блоги, мікроблоги, лінкблоги, соціальні мережі, вікі, закладки сайтів, обмін змістом сайтів (наприклад, фото, відео, аудіо, графічні зображення або текстові документи), форуми, дискусійні групи та чати”, грошові інтернет-перекази та платежі тощо.

Серед форм громадської інтернет-участі виділяють такі:

1. Надання інформації – організація, презентація та управління інформацією в контексті громадської участі за допомогою інтернет-технологій. Доступ до інформації в межах вимог законодавства, надання інформації з різних питань роботи громадських організацій, об’єднань, відомств, формування позитивного образу цих організації, зростання відкритості інформації, підвищення соціальної ефективності.

2. Громадські онлайн-спільноти (Community) – онлайн-формування та розвиток активних груп населення, обмін інформацією між учасниками цих груп у мережі. Ця форма участі передбачає наявність реєстрації, підтримки та верифікації користувачів з боку модератора групи, можливість обговорення актуальних громадсько-політичних питань, обміну інформацією всередині груп, групового вираження думки. Групи модеруються самими користувачами або зовнішніми адміністраторами.

3. Онлайн-консультації – врахування думки зацікавлених осіб (стейкхолдерів). Вид громадської інтернет-участі, який дає змогу стейкхолдерам висловлювати думку (в особистому або публічному порядку) щодо актуальних проблем суспільства, тобто консультації від громадян для громадських організацій та об'єднань, представників влади, уряду.

У межах цього виду участі можуть бути задані форми вираження думки за допомогою електронних засобів комунікації – від анонімного до можливості підписатися електронним ключем. Цей вид участі дає змогу зібрати думки у вигляді вільних висловлювань, а не формувати їх за допомогою інформаційних, рекламних чи інших кампаній.

4. Проведення кампаній / публічних акцій – проведення акцій протесту; лобіювання інтересів соціальних груп, громадських об'єднань, інтернет-спільнот; подання петицій та інших форм колективних дій за допомогою інтернет-технологій. Механізм сприяє вираженню думки різними групами (громадські активісти, представники бізнесу, експерти), а також передбачає активний вплив на формування поглядів інших громадян. Приклад – збирання підписів під зверненням до Президента.

5. Слабоструктуроване обговорення (Deliberation) – численні висловлювання громадян без означеності переважної думки; обговорення громадянами громадських ініціатив: дискусії в онлайн-режимі всередині малих і великих груп. Дискусії можуть бути як модеровані (структуровані), так і ні. Характерна ознака цієї форми участі – представники громадських об'єднань, відомств, уряду не залучаються до активної участі.

У цьому сенсі є деякий перетин з такою формою участі, як онлайн-консультації. Але на відміну від консультацій тут відбувається обговорення проблем і думок усередині груп громадян.

6. Дискурс – обговорення проблем та спільне вироблення рішень громадянами і представниками громадських об'єднань, організацій, влади. У цьому випадку дискусія є модерованою, надається експертний аналіз запропонованих рішень. Діалог проводиться між громадянами / активними

групами та уповноваженими представниками влади з метою вироблення рішень поточних проблем.

7. Вирішення конфліктних ситуацій он-лайн (Mediation). Вирішення спорів і конфліктів шляхом онлайн-взаємодії. Інтернетмайданчики дають можливість висловити думку щодо роботи громадських об'єднань, організацій, відомств або окремих службовців. Розбираються конфліктні ситуації, відбувається вирішення спорів із залученням керівних інстанцій.

8. Міське планування та питання захисту навколишнього середовища – обговорення питань планування міського простору, архітектури та ін.; можливість онлайн-моніторингу екологічної ситуації за ключовими показниками і подальшої звітності, участь у публічних акціях.

9. Проведення опитувань серед громадян – визначення громадської думки методом електронних опитувальних листів. Лист може містити як одне, так і декілька питань. Обговорення анкет або будь-яка інша дискусія не передбачаються.

10. Передвиборні кампанії – проведення передвиборних кампаній в інтернет-просторі: розміщення матеріалів програм, проведення обговорень у режимі он-лайн, трансляція виступів кандидатів та ін.

11. Вибори в онлайн-режимі. Останні два пункти наведеного переліку безпосередньо стосуються громадянської інтернет-участі, а саме такого її виду, як політична участь, але цілком можуть виступати як форми громадської участі, наприклад у період виборів на посаду голови організації місцевого самоврядування, виборів представників контролю громадськості за діями влади або виконанням зобов'язань громадськими організаціями[8, с. 169].

Ще однією сучасною та інноваційною формою участі громадян є - *E-участь*, яка стає стандартом у питанні покращення демократичної практики та участі громадськості. Описані-інструменти, у тому числі центральні електронні портали, електронні консультаційні платформи, інструменти для подання петицій онлайн тощо, можуть бути корисні для забезпечення прозорості,



підзвітності та сприяння інституціям, а також стимулювання залучення громадськості.

Щоб якнайкраще скористатися ними, необхідно інтегрувати їх в процес прийняття рішень на всіх етапах як для органів влади, так і для кінцевих користувачів.

Найбільш поширеним інструментом у багатьох країнах є центральні електронні портали, що пропонують різноманітні послуги, у тому числі надання інформації, платформ для консультацій та електронні послуги.

Отже, в умовах інтернетизації соціально-політичного життя людини спостерігається тенденція до реалізації громадянами свого права на участь у громадсько-політичних процесах суспільства за допомогою інтернет-технологій. Виокремлюється такий тип громадської участі, як громадська інтернет-участь, котрий передбачає застосування в процесі участі всіх наявних засобів інтернет-діяльності, інтернет-комунікації, самовираження.

## **7. Громадська участь у місцевому управлінні.**

Залучення громадян до місцевого управління є актуальною задачею сьогодення, адже сприяє забезпеченню самодостатності територіальної громади. У процесі спільного обговорення загальних проблем і пошуку шляхів їх вирішення люди і організації почнуть краще розуміти один одного. Є можливість порівняти і узгодити свої інтереси з інтересами інших груп і територіальної громади в цілому. Таким чином, активна частина територіальної громади консолідується на основі усвідомлення спільних інтересів, у людей з'являються нові інтереси і можливості. Участь громадськості у стратегічному плануванні - це особливий випадок участі громадськості в процесі прийняття рішень, який розуміється як безперервний процес взаємодії між громадськістю та органами, відповідальними за підготовку, прийняття і виконання рішень. Крім того, участь різних груп населення у формуванні стратегії розвитку є правильним кроком для подолання таких явищ, як недовіра людей до «спільної мети», взаємна недовіра, відсутність конкретних уявлень про власне майбутнє і небажання діяти спільно. Подолання взаємної недовіри підвищує людський

потенціал територіальної спільноти. Активний діалог органів місцевого самоврядування, громадських організацій, бізнес-структур з такого болючого питання, яке торкається інтересів всієї територіальної спільноти, як формулювання бачення майбутнього стану своєї території і шляхів його досягнення, дозволить:

- підвищити авторитет місцевої влади, зробити їх дії передбачуваними і зрозумілими для всіх громадян;

- гармонізувати інтереси всіх суб'єктів місцевого розвитку та консолідувати територіальне співтовариство для вирішення фундаментальних проблем;

- визначити консенсусним шляхом пріоритетні завдання соціально-економічного розвитку території, заходи щодо їх реалізації та можливі джерела фінансування.

Залучення громадян до планування часто стає ефективним методом пошуку і використання місцевих ресурсів. У той же час самі мешканці є важливим місцевим ресурсом. У територіальних громадах часто працюють висококваліфіковані фахівці, експерти, які згодні допомогти місцевій владі, якщо усвідомлюють, що своїми діями поліпшать життя спільноти.

Експерти зазначають, що у процесі залучення громадськості до прийняття рішень є достатньо перешкод. З них слід зазначити наступні:

- владні структури сприймають саму ідею участі громадськості у процесі розробки та прийняття рішень без особливого ентузіазму;

- громадські слухання, консультативні комітети, збори громадян на практиці перетворюються на нескінченні дебати та суперечки;

- громадяни мають зависокі очікування щодо впливу проектів на рівень їхнього життя;

- небажання органів місцевого самоврядування вдосконалювати рівень послуг, що надаються населенню;

- відсутність необхідних знань щодо зарубіжних та вітчизняних успішних практик залучення громадян до місцевих справ.

### Посилання:

1. Знаткова О. М. Аналіз форм залучення громадськості до прийняття управлінських рішень: Правовий аспект. URL: [http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/tpdu/2018-3/doc/1/1\\_9.pdf](http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/tpdu/2018-3/doc/1/1_9.pdf)
2. Керівні принципи щодо громадської участі у процесі прийняття політичних рішень. (Прийнято Комітетом міністрів Ради Європи 27 вересня 2017 року на 1295-му засіданні заступників міністрів. URL: <https://rm.coe.int/guidelines-on-civil-participation-in-political-decision-making/168076e135>
3. Форми та методи залучення громадськості: навч. посібн. / за заг. ред.. В. Артеменка. «Леста ». 2007. С.217.
4. Громадська участь/залучення громадян. Депутатська діяльність в округах (навчальний модуль) / Олександр Сергієнко, Олег Ватаманюк. К. : ІКЦ «Легальний статус», 2016. С.25.
5. Афонін Е.А., Гонюкова Л.В, Войтович Р.В. Громадська участь у створенні та здійсненні державної політики. URL : <http://nbuviar.gov.ua/materials/Afonin/uchast.pdf>
6. Політична участь громадян в процесі прийняття владних. *Політологічні записки*. 2013. № 7. URL : [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Polzap\\_2013\\_7\\_28](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Polzap_2013_7_28)
7. Чабан О.О. Сучасні технології залучення громадян до вироблення державно-управлінських рішень. URL : <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/conf/2013-4/doc/3/13.pdf>
8. Варягіна А. А. Розвиток форм інтернет-участі громадян у соціально-політичних процесах сучасності. *Проблеми політичної психології*. Вип. 2 (16)166 . С.143
9. Участь громадськості в процесі прийняття рішень. Огляд стандартів та практик у країнах - членах Ради Європи. URL: [http://ecnl.org/wp-content/uploads/2016/08/Overview-of-participation-standards\\_Ukr.pdf](http://ecnl.org/wp-content/uploads/2016/08/Overview-of-participation-standards_Ukr.pdf)